

Nr 214.

Av herr **Reuterskiöld**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i villkoren för lån från egnahemslånefonden m. m.

I sitt propositionen nr 164 bifogade yttrande till statsrådsprotokollet har departementschefen anfört bland annat, att de för egnahemslånerörelsen gällande villkor och bestämmelser tid efter annan ändrats och därvid intresset allt mer inriktats på angelägenheter att främja nybildning av självständiga jordbruk (sid. 2). Kungl. Maj:t föreslår nu vissa ändringar i dessa bestämmelser, avseende dels egnahemslåneräntan och lånens återbetalning, dels statslånen lyftande, varjämte Kungl. Maj:t äskar dels riksdagens medgivande om beviljande för 1928 av statslån från egnahemslånefonden intill ett belopp av 18,000,000 kronor, dels upptagande i riksstaten till kapitalökning för sagda fond för budgetåret 1927—1928 av ett reservationsanslag av 6,000,000 kronor.

Sistnämnda belopp 6 millioner kronor har departementschefen nedprutat, på anförda skäl, som dock knappast synas fullt övertygande, från av egnahemsinspektören föreslagna 7 millioner kronor, vilket belopp statskontoret ansett — med tillämpning av samma grunder som egnahemsinspektören och sedermera departementschefen — böra höjas till 8 mill. kr. Det kan ifrågasättas, om icke i detta hänseende riksdagen borde följa vad statskontoret hemställt. Emellertid föreligga också andra skäl för en höjning av det anslag, Kungl. Maj:t begärt, skäl av mera principiell natur.

När staten först började sin egnahemslånerörelse, var syftet därmed att för arbetare underlätta möjligheterna att förskaffa sig egna hem, men man avsåg icke eller hade i varje fall ej inriktat sig på att dessa egna hem, i den mån de blevo jordbrukslägenheter, också skulle göras sådana och framför allt så pass stora, att på dem ägaren skulle kunna försörja sig och de sina; fastmera torde man hava tyst förutsatt, att arbetaren fortfarande skulle även genom annat arbete, vare sig industriellt eller icke, förskaffa sig erforderliga huvudsakliga eller biinkomster. Mer och mer har emellertid erfarenheten visat, å ena sidan att jordbrukslägenheter till industriarbetare eller andra än vid jordbruk vana personer knappast kunnat i regel väl skötas och behållas, och å den andra att för en jordbrukskunnig person jordbrukslägenheter måste bliva det huvudsakliga och väsentliga arbetsföremålet, av vilket han skall kunna erhålla sin bärning. Därmed

följer ock, att hela syftet med egnahemslånerörelsen, såvitt den avser jordbrukslägenheter, måste i viss mån omläggas och bliva ett annat och större än det ursprungliga, nämligen att bereda möjlighet för unga män och kvinnor, som vilja giva sitt arbete åt jordbruket att *tidigt förvärva egen jord och där bilda ett livskraftigt och utvecklingsbart svenskt bondehem*. Egnahemslånerörelsen borde med andra ord syfta till en *planmässig och omfattande utvidgning av det svenska mindre jordbruket*, ej blott för deras skull, som vilja bilda egna hem av jordbrukslägenheter, utan lika mycket eller mera *för hela landets skull och för höjande av jordbrukets betydelse för hela folkhushållningen*.

I någon mån har också den vidare utvecklingen av egnahemslånerörelsen gått i denna riktning, även om man icke kan säga, att detta skett målmedvetet och med nödig kraft och följdriktighet. De tid efter annan genomförda ändringarna i villkoren för egnahemslån till förvärv av jordbrukslägenheter, höjningarna efter hand av anslagen till egnahemslånerörelsen, inrättandet av jordförmedlingsfonden och jordförmedlingsbyråerna, beviljandet av medel till det mindre jordbrukets understödjande, med flera dylika åtgärder visa, liksom försöken att underlätta för arrendatorer friköpning av jord, att staten ingalunda varit blind för behovet av åtgärder i ovan antydd riktning. Men i stort sett står egnahemslånerörelsen kvar på sin ursprungliga principiella ståndpunkt, och de restriktionsbestämmelser, som alltfört finnas rörande egnahemslån till jordbrukslägenhetsförvärv, hindra rörelsens fulla utnyttjande för det måls vinnande, varpå den numera väsentligen borde inriktas.

Med den form, som valts för egnahemslånerörelsens stödjande genom lån av statsmedel, blir följden, att initiativet till nya egnahems bildande väsentligen kommer att ligga hos de enskilde, som möjligen önska bilda ett sådant hem, och hos de enskilda företag, vilka inriktat sin verksamhet på anskaffandet och utstyckandet av jord till dylika hem. Naturligtvis *kan* en sådan jordförmedlare bedriva en planmässigt fortsatt inköps- och styckningsverksamhet, men detta sker i så fall helt och hållet efter eget gottfinnande och någon som helst garanti att en dylik verksamhet anordnas just där och när den vore önskvärd, finnes icke. Ej heller stå till dessa institutioners förfogande några andra hjälpmedel för anskaffandet av lämplig jord än de fria avtalen med enskilda säljare och på de villkor, som därvid kunna betingas, varav följer att staten innan den beviljar medel till institutionen också måste undersöka och fastställa att anskaffat område både är lämpligt för styckning och ej överbetalt i pris.

Å andra sidan har staten, särskilt den svenska staten, ett eget och starkt intresse i att jordbruksnäringen förblir landets huvudnäring och antalet jordbrukarhem ständigt ökas och tillväxer. Det är sant, att detta icke är liktydigt med att staten skulle locka till ökat egnahemsbyggande, och det är utan tvivel riktigt, att på det sätt egnahemslånerörelsen nu är ordnad det

kan vara riktigt att låta initiativet helt ligga i enskilda händer. Men saken skulle ställa sig annorlunda om staten ville så inrikta egnahemsrörelsen, att den *inte blott syftade till nybildande av jordbruk, utan i första hand till bildande av nya självständiga jordbrukarhem på ny eller gammal odlingsmark*, hem, som bleve så pass omfattande, att de kunde med fog beräknas giva sina ägare full bärning.

För staten kan det aldrig vara något verkligt intresse att låta jordbruket betraktas blott som en nödfallsutväg till försörjning eller att medverka till skapandet av jordbrukslägenheter, som icke kunna i längden behållas och förkovras i sin ägares hand, men väl är det ett statsintresse av största betydelse och räckvidd att med alla därtill ägnade medel underlätta jordbruksbefolkningens tillväxt i minst lika grad som industribefolkningens och att tillse att denna befolkning hålles kvar vid jorden såsom självägande och självförsörjande. Med detta må för ögonen vill det synas som borde statens egnahemsrörelse i avsevärd grad omläggas, nu gällande bestämmelser ändras och ökade anslag ställas till Kungl. Maj:ts förfogande.

Enligt gällande bestämmelser skall lägenhet, för att anses som jordbrukslägenhet, vara sådan, att därå kan födas minst ett större husdjur (nötkreatur eller häst) men icke heller större än att det beräknade värdet för obebyggd lägenhet är högst 15,000 och för bebyggd sådan högst 12,000 kronor, dock med rätt för Kungl. Maj:t att medgiva för viss ort eller visst län ett högre värde intill resp. 20,000 och 16,000 kronor. Tillika bör »i regel» egnahemslån ej beviljas i andra fall än där nybildning av jordbruk i en eller annan form åsyftas, såsom genom nyodling eller väsentliga grundförbättringar genom friköp av torp, bolagsfastighet eller annan av ägaren själv ej brukad eller bebodd fastighet o. s. v. Dessa bestämmelser bliva, om verksamheten inriktas på bildandet av självständiga bondehem i största möjliga antal, varken nödiga eller ens lämpliga. Tvärtom borde statens stöd kunna lämnas en var därtill skickad ung man eller kvinna, som ville förskaffa sig eget jordbruk för att sköta och behålla oavsett storleken och värdet, *blott med det förbehåll att hemmet behölle karaktären av bondehem*. Huvudsaken synes vara att så tidigt som möjligt låta de unga komma till självständigt ansvar på egen grund, oavsett om denna är ny eller gammal, större eller mindre, allenast den är tillräcklig. Något hinder borde därför ej heller finnas för erhållande av egnahemslån i denna vidsträcktare mening i och för utlösen av dödsbodelägare i ärvd gård och dess bevarande såsom sådan, där den varken kan lämpligen på flere uppdelas, i det att ej mer än en är skickad och villig att fortsätta jordbruket eller skäligen av en behållas i det att dennes utlösningsplikt blir för honom alltför betungande. Det är för samhället minst lika viktigt att sambandet mellan bygden och befolkningen bevaras, som att enskilda personer erhålla ny grund i annan bygd, vilken som helst.

Men ej heller den jordförmedling, som enligt gällande bestämmelser an-

ordnats med understöd av staten, synes vara för en egnahemsrörelse i vidsträcktare mening tillfredsställande. Denna jordförmedling utgöres dels av hushållningssällskapen, vilkas jordförmedlingsbyråer kunna erhålla statsbidrag till täckande av kostnader för förmedling av jord till mindre bemedlade, vilka endast med hjälp av egnahemslån äro i stånd att förvärva eget jordbruk, dels av vissa aktiebolag och föreningar, vilkas verksamhet, inriktas på oegennyttig och ändamålsenlig jordförmedling under vissa garantier. Omläggdes egnahemsrörelsen i det vidare syftet ovan angivits, böra givetvis dessa sistnämnda privata låneförmedlare alldeles bortfalla och förmedling för statens räkning anordnas uteslutande genom hushållningssällskapen om de därtill vilja medverka eller eljes om de icke vilja detta genom landstingsvalda nämnder, under ledning av landshövdingen i länet. Uppenbart är nämligen, att den vidsträcktare egnahemsrörelsen icke kan behörigen tillgodoses allenast genom lån till jordförmedlare, om och när dessa anskaffa jord till styckning för egnahemsbebyggelse, utan man måste här fordra en sådan utvidgning av jordförmedlarens verksamhet, att för egnahemssökande lämpliga områden planmässigt förvärfvas överallt där efterfrågan kan förutsättas. En dylik utvidgning medför nödvändigtvis behov av större anslag och framför allt av mera kvalificerade sockenombud och kan säkerligen icke helt tillgodoses utan att anslagen användas såväl i form av lån till inköp av lämpliga styckningsfastigheter som också i form av direkta inköpsmedel, vilka staten återfår i den mån de anordnade egna hemmen försäljas eller annorledes avlätas, utan att jordförmedlaren står i ansvar för återbetalningen på annat sätt än såsom organ för staten.

Fördelarna av en dylik anordning bliva flera. Sålunda avkopplas härigenom varje, även blott skenbart, egennyttigt intresse och staten får i sin hand *möjligheten av en planmässig ledning* genom instruktioner och anvisningar till de förmedlande organen. Men därjämte vinnes, att, i den mån inköpsförhandlingar erfordras med bolag eller andra ekonomiskt starka ägare av jord och därtill lämpligen hörande skog, när sådan finnes, vilka enligt uppgjord plan vore önskvärda att förvärva till egna hem, kunde föras med helt annan auktoritet och utsikt till framgång utan alltför stora kostnader än som är möjligt vare sig för privata jordförmedlare eller ens för hushållningssällskapen såsom sådana. Det skulle härvid själfallet icke vara fråga om någon som helst tvångsförsörjning, utan om ett fullt frivilligt och fritt avtal, men ett avtal mellan likställda parter. Den plan, som för dessa inköp skulle läggas till grund och inom de olika länen eller hushållningssällskapens områden anpassas efter dessas olika förhållanden och behov, borde åsyfta såväl en successiv ökning av bondejorden i form av nya bondehem som ett bevarande och förbättrande av den bondejord, som finnes eller som sålunda upprättas. Därmed följer ock, att statens egnahemsverksamhet ännu mera än hittills borde koncentreras på

jordbrukslägenheter och måhända helt upphöra att avse bostadslägenheter — dessas understödjande, som även nu beror av städerna och icke av staten i den mån de äro belägna inom stadsplan, torde kunna helt överlåtas åt städer och stadsliknande samhällen, då deras upprättande å landsbygden knappast kan anses såsom ett statsintresse eller åtminstone icke såsom ett statsintresse av ens tillnärmelsevis samma betydelse som det att öka de självständiga och bärkraftiga jordbrukslägenheternas antal.

Förvärv av egna hem sker efter gällande regler på huvudsakligen två sätt, nämligen antingen genom fritt inköp, varvid till köpeskillingens gäldande kan erhållas ett egnahemslån till belopp motsvarande minst hälften och högst fem sjättedelar av jordbrukslägenhetens beräknade värde, eller ock genom arrende med köprätt, då förvärvet sker från statsunderstödd jordförmedlare av lägenhet, som genom dennes försorg upprättats, varvid i arrendebeloppet på visst sätt skola ingå avbetalningar, vilka förräntas och tillgodoräknas arrendatorn. Att båda dessa former böra bibehållas, ligger i öppen dag, men det kan ifrågasättas, huruvida ej sistnämnda form bör erhålla en något vidgad tillämpning där förutsättningar härför finnas och måhända även vidare utvecklas på det sätt, att i stället för kontanta avbetalningar kunde, där så funnes lämpligt och arrendatorn därtill samtyckte, stadgas åtagande och fullgörande under vissa år av särskilda prestationer på sätt Kungl. Maj:t kunde finna skäligt föreskriva. I dylika fall borde även nu gällande regel om egnahemslåns erhållande, så snart genom avbetalningarna en sjättedel av lägenhetsvärdet guldits, modifieras och lämpas efter förhållandena, liksom överhuvud modifikationer även i andra avseenden till underlättande av förvärvet utan alltför tyngande villkor borde tagas under övervägande.

Att en utvidgning i nu angiven riktning av egnahemslånerörelsen kräver ökade anslag till lånefonden ligger i sakens natur, men lika klart är, att beloppet icke kan fixeras, innan nödig utredning verkställts och från Kungl. Maj:t framlagda förslag hunnit av riksdagen prövas. Emellertid synes det vara befogat, att redan innevarande år börja en avsättning till fonden, så att den framdeles behöfliga förstärkningen varken må komma att belasta allenast ett års budget eller alltför länge uppskjutas. Erinras må, att dylika förhandsavsättningar tidigare ägt rum, t. ex. för arbetarförsäkring, innan ens några bestämmelser om användningssättet voro givna. Om härvid beaktas, att Kungl. Maj:t begärt allenast 6 mill. kr. under förutsättning av bifall till de ändringar, som av Kungl. Maj:t föreslagits, men statskontoret ansett ytterligare 2 mill. kronor erforderliga, torde vid en höjning av det begärda anslaget till nu ifrågasatta 8 mill. kronor, även beredas den säkerhetsmarginal, som av statskontoret tydligen åsyftats.

Med åberopande av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen ville, med bifall till vad Kungl. Maj:t i punkterna a) och b) av prop. nr 164 föreslagit, tillika dels

förklara, att t. v. statslån ej böra till andra låneförmedlare än hushållningssällskap och kommuner utlämnas, dels hos Kungl. Maj:t begära utredning om och förslag till sådana ändringar av gällande egnahemslånebestämmelser, som ovan angivits, samt på det sätt bifalla vad Kungl. Maj:t i punkten c) av samma prop. föreslagit, att det begärda reservationsanslaget beviljas med 8 millioner kronor.

Stockholm den 9 mars 1927.

C. A. Reuterskiöld.
